
Tretyak D. V.

Plans and territorial claims of the USSR to Finland on the eve of the Soviet-Finnish war of 1939-1940.

The position of the Soviet Union in negotiations with Finland in the run-up to the Soviet-Finnish war of 1939-40 was examined. Finland showed what position Finland took and at what position it followed. Analyzed in what way he saw the development of the subsequent event of the USSR and what role the negotiations played on the eve of the war. Presents a historiographical review of the problem of Soviet, Finnish, Ukrainian and foreign historians.

Key words: *Finland, the Soviet Union, the Molotov – Ribbentrop Pact, sphere of influence, the Soviet – Finnish war.*

УДК 323.1(=411.16)(394.5)

В.І. Гусєв

**ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ЄВРЕЙСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ОСЕРЕДКУ В ПАЛЕСТИНІ**

Досліджується діяльність сіоністських організацій та їх лідерів щодо створення єврейського національного осередку в умовах Першої світової війни. Значна увага приділяється наростанню антисемітських настроїв в Росії та їх довгостроковим наслідкам. Ретроспективно розглянуто позицію британського уряду щодо затвердження декларації Бальфура та виконання Великобританією мандату Ліги націй на Палестину.

Ключові слова: *єврейський національний осередок, Палестина, Всесвітня сіоністська організація, чартер, Уганда, мандат, Ліга націй, «Білі книги».*

Перша світова війна принесла багато лиха і поневірянь східноєвропейському єврейству, яке у вирі жорстокого військового протистояння опинилося заручником двох імперій – Австро-Угорської та Російської. Габсбургські євреї вважали війну з Росією праведною, яка звільнить їх народ від царського гніту, і проголосили відданість «своїй батьківщині». Більшість із них покладали великі надії на імператора Франца-Йосипа, який уособлював в їх уяві справжню народну владу у цій країні.

Проте єврейську спільноту в Галичині та Буковині чекали гіркі розчарування та тяжкі випробування на виживання. Австро-угорські війська змушені були постійно відступати замість звільнення Росії, відколи російська армія несподівано вторглася на територію їх держави в серпні 1914 р. Особливо тяжким шоком це було для громадян єврейського походження. У Галичині більше половини їх кількості, у рамках проведення «політики спаленої землі», з метою позбавлення ворога ресурсів (в тому числі і людських), місцевою адміністрацією було примусово виселено у внутрішні регіони імперії, населення яких недоброзичливо зустріло переселенців [13, с. 10-11].

Водночас становище галицьких євреїв, які опинилися на окупованій російськими військами території, було зовсім не кращим. Відомий австрійський письменник М. Шлембер так описував своє дитинство у Галичині: «Населення було ізольовано від світу ... багато сімей, ...раніше жили на декілька доларів, які їм надсилали родичі з Америки ... більше не надходили, бідність у той час стала відчайдушною злиденністю, ... з якої не було виходу». Серед голодного населення почали розповсюджуватися епідемії й кожного дня доводилося ховати мертвих. «Поправді мертва тиша панувала всюди і тільки час від часу можна було почути вигук» [13, с. 12, 13].

Знущання, побиття й погроми, які часто влаштовували козаки і за які їх не карали, стали у Галичині звичайним явищем, допоки там знаходилися російські частини. У наказах військової влади, які розклеювалися на вулицях міст, населенню нагадувалося про вороже ставлення євреїв до «визволителів» та правомірність взяття заручників. Після того, як у квітні 1915 р. німецькі та австрійські війська перейшли у наступ, російське командування розпочало у масовому порядку виселяти частину

євреїв з тих територій, які вони залишали, і вивозили їх під посиленням контролем у глиб Росії.

Після вигнання російських військ з Галичини і Буковини нова австрійська адміністрація була складена переважно із поляків, які були вороже налаштовані до єврейського населення і напруга між ними швидко наростала. До того ж, етнічні поляки побачили реальний шанс відродження незалежності Речі Посполитої, втраченої в результаті трьох її поділів між Австро-Угорщиною, Прусією та Росією наприкінці XVIII ст.

Російські євреї теж не могли не заявити про свою вірність династії Романових, яка розпочала війну «під знаком розкріпачення національностей» та гаслом «звільнення народів від іноземного гніту» і «нічого не шукала крім відновлення права і справедливості». У декларації євреїв на історичному засіданні IV Державної Думи наприкінці літа 1914 р. відзначалося, що євреї виступають на захист Росії разом з іншими народами. «У виключно тяжких правових умовах, в яких ... живемо, ми завжди були вірними синами своєї батьківщини і ніколи ніякі сили не відірвуть нас від нашої вітчизни, від землі, з якою ми пов'язані віковими узами. На захист нашої Батьківщини ми виступимо не тільки по совісті, а й з почуття глибокої прихильності» [14, с. 16].

Саме «за здоров'я царствующого дому і перемогу слов'янської зброї» був відправлений урочистий молебень у Житомирській великій і хоральній синагозі 22 червня 1914 р. [9]. Підраховано, що до лав російської армії мобілізували близько 400 тис. євреїв, які з перших днів війни показали себе з кращої сторони і отримували бойові нагороди [9; 12, с. 302].

Проте, із вступом Росії у війну серед населення країни наростали антисемітські настрої, особливо в прифронтових районах. Вони підігрівалися чорносотенцями, а плітки про підтримку євреями Німеччини знаходили широке розповсюдження особливо серед тих, хто займав ключові позиції в російській армії. Загальновідомим був факт, що Н. Н. Янушкевич (поляк, який перейшов у православ'я), начальник штабу Верховного Головнокомандувача, відрізнявся «хворобливим садизмом» по відношенню до євреїв [8, с. 138]. У прикордонних місцевостях їх звинувачували в шпигунстві на користь кайзерівської армії, розповсюджували чутки, що релігійні євреї навіть в бородах ховали телефони для передачі німецьким солдатам таємної інформації [3, с. 287].

Розпочалися так звані «передбачувані» евакуації єврейського населення з районів бойових дій, які швидко переросли в примусові депортації і взяття заручників [2, с. 74], що створювало передумови для мародерства, конфіскації майна, організації погромів [8, с. 140]. Виселення євреїв у міста та містечка межі осілости та інші райони імперії, які не вмщали сотні тисяч людей, проходили в тяжких умовах. На збори відводилося до двох годин часу, часто не дозволялося брати навіть необхідні речі, над людьми знущалися, розміщували у необладнаних товарних вагонах із надписом «шпигуни» [11, с. 257].

Російське товариство для вивчення єврейського життя, створене у 1915 р., у зверненні «До російського суспільства» з глибоким сумом повідомляло про «страждання одного з населяючих племен Росії», про те, що «євреї із розорених місцевостей не мають права проникнути за межі осілости», що часто приводить до розлучення членів сім'ї, неможливості отримати звістку про пораненого солдата та інших жорстоких страждань. Євреї «знову піддавалися випробуванням і ображенням», в той час як вони «вкладали і вкладають у справу благоустрою Росії найбільшу кількість своєї праці» та «служать тяжкій і великій справі європеїзації нашої напівазіатської країни» [11, с. 258, 259].

У жахливій ситуації Першої світової війни, коли йшлося про виживання східноєвропейського єврейства, особливої гостроти набрало прагнення створити єврейський національний осередок. До того ж, збільшувалася єврейська імміграція євреїв в Палестину, що, здавалося, могло бути поштовхом для реального вирішення цієї проблеми [24, с. 79, 83].

Створення для єврейського народу «забезпеченого публічним правом притулку в Палестині» стало головною метою Всесвітньої сіоністської організації (ВСО)», перший конгрес якої відбувся наприкінці серпня 1897 р. в Базелі, головою якої став Т. Герцль. Засобом для досягнення поставленої цілі оголошувалося «сприяння поселенню в Палестині євреїв-землеробів, ремісників і робітників» та «зміцнення і розвитку національного почуття і національної самосвідомості» [11, с. 359].

Разом з тим, Герцль не вважав, що єврейська держава повинна бути створена обов'язково в Ерец-Ізраель (Земля Ізраїльська), хоча визначав, що «стосовно ж Палестини, цієї нашої незабутньої історичної батьківщини, то одне її ім'я має саме по собі велике значення для єврейського народу» [11, с. 358]. Він вважав, що головна мета для єврейського національного руху – це отримання міжнародних гарантій права євреїв на створення власної держави тільки після надання таких гарантій великими державами і отримання чартера на Палестину від султана Османської імперії Абдул-Хаміда II, в якому повинна бути зафіксована згода султана на масове переселення євреїв в Ерец-Ізраель і надання їм деяких форм автономії. Тільки після цього можна приступати до організованого і планомірного переселення єврейського народу в створену державу, в якій будуть перетворені в життя принципи рівності, демократії і соціальної справедливості [11, с. 358].

Звернення Герцля до німецького кайзера Вільгельма II, а потім до імператора Росії Миколи II та його високопосадовців, щоб заручитися їх підтримкою, потерпіли крах. Його погоня «за сильними світу сього, князями і правителями, які повинні були давати нам Ерец-Ізраель, нагадували ... погоню за міражем» [11, с. 361] та були однією з причин утворення групи молодих сіоністів, незадоволених такою політикою. У квітні 1901 р. на конференції в Мюнхені вони заснували усередині ВСО Демократичну фракцію, яка поставила собі за мету посилення діяльності безпосередньо в Ерец-Ізраель [11, с. 362].

Демократична фракція гостро критикувала Герцля, коли той після кишинівського погрому євреїв у 1903 р., шукаючи засоби для негайного розв'язання єврейського питання, вирішив прийняти зроблену йому пропозицію урядом Великобританії про надання спеціально обумовленої території для автономного єврейського населення у Східній Африці при збереженні верховної влади британського уряду [11, с. 368-369; 20, с. 455].

Відповідно до назви наданої Великобританією території план отримав назву «план Уганди». Для Герцля це було подією величезного значення адже уряд однієї з великих країн запропонував створити автономне утворення, що розглядалося ним як прообраз майбутньої держави євреїв. До того ж, він хотів попередити розсіяння євреїв по різних країнам, які виходили з Росії після кишинівської трагедії. Проте комісія ВСО, яка виїхала в Уганду для вивчення території, знайшла її непридатною для масового заселення, відтак противники цього плану зміцнили свої позиції [11, с. 22, 282, 369].

Боротьба проти східноафриканського проекту в сіоністському середовищі завершилася вже після смерті Герцля у серпні 1905 р. на сьомому Конгресі ВСО, де була прийнята резолюція, що єврейська держава може бути утворена лише в Ерец-Ізраель [10, с. 370]. Разом із тим, сіоністське керівництво вважало, що Великобританія

й надалі буде проявляти зацікавленість до їх руху, сприятиме його розвитку, звичайно ж з урахуванням власних державних інтересів.

Дійсно, ставлення британського уряду до сіоністського руху, зв'язки політичних діячів імперії з його лідерами на початку ХХ ст. були досить активними, особливо напередодні і після початку Першої світової війни. Так, перший єврейський міністр в британському уряді Г. Семюел [20, с. 487, 489, 499-501] у 1914 р., захоплений ідеями сіонізму, поставив питання про створення єврейського національного осередку або єврейської держави в Палестині спочатку перед міністром озброєнь Д. Ллойд-Джорджем, а потім перед міністром закордонних справ Е. Греєм і отримав від них позитивні відгуки.

У 1915 р. він розповсюдив серед членів кабінету меморандум, у якому пропонував запровадження британського протекторату над Палестиною, метою якого б стало заохочення єврейського заселення цього регіону, формування єврейської більшості серед його населення і як підсумок заснування єврейського самоврядування під егідою Великобританії. На цьому етапі проект був відхилений, зважаючи на протидію прем'єр-міністра Г. Асквіта [20, с. 485].

У той же час Семюел у розв'язанні палестинського питання заручився підтримкою М. Сайкса [20, с. 488], одного з найбільш впливових радників британського уряду у справах Сходу. Останній вважав, що співробітництво з сіоністами буде сприяти зміцненню позицій імперії як учасниці таємної угоди (Сайкс-Піно) [21, с. 57-58] між Великобританією і Францією про спільне володіння Палестиною, підписаної у травні 1916 р. Він вважав, що британський контроль над Ерец-Ізраель допоможе уряду відмовитися від цієї угоди і надасть можливість запровадити іншу форму британського управління цією територією [20, с. 488]. Окрім того, угода переслідувала інтереси Великобританії у суперництві з Францією щодо використання запасів близькосхідної нафти [1, с. 10].

Новим поштовхом у вирішенні єврейського питання стала зміна уряду у Великобританії (грудень 1916 р.), завдяки якій Ллойд-Джордж став прем'єр-міністром [20, с. 488], а А. Бальфур – міністром закордонних справ [20, с. 488]. Останній був послідовним прихильником розв'язання палестинської проблеми на користь сіоністів [24, с. 173-174]. Водночас прийняття рішення про вторгнення Великобританії в Ерец-Ізраель діяло на користь просіоністської політики, яку підтримував лорд Мільнер, активний член воєнного кабінету Ллойд-Джорджа. На початку лютого 1917 р. Сайкс розпочав переговори з лідерами сіоністів щодо підготовки відповідної декларації.

Саме в цей період в Росії розпочалася Лютнева революція, яка призвела до падіння монархії. Ці події співпали зі святом Пурим і були сприйняті євреями, писала газета «Єврейская неделя», як «чудесне звільнення». Голова Тимчасового уряду князь Г. Львов підписав Декларацію, в якій говорилося, що однією з головних цілей нової влади «є відміна всіх станових, віросповідальних і національних обмежень» [11, с. 369]. 20 березня 1917 р. антиєврейське законодавство було повністю скасовано. Перестали діяти закони, пов'язані з існуванням ганебної межі осілості. Євреї отримали право займати будь-які посади в армії, цивільній адміністрації, судових органах тощо. Перестала існувати процентна норма при вступі єврейської молоді до навчальних закладів [4, с. 101].

ЦК сіоністської організації Росії 9 квітня 1917 р. у заклику до єврейського народу наголошував, що «як вікові носії сподівань гнобленого народу» вони вбачають у розкріпаченій демократичній Росії «ознаку майбутнього досягнення всіма народами, що проживають на їх території, своїх споконвічних прагнень, запоруку відродження єврейського народу на історичній батьківщині в Палестині» [3]. Уже у березні 1917 р.

розпочалося інтенсивне збирання коштів на будівництво «Храму єврейського визволення» [4, с. 101].

Радісний настрій, з приводу звільнення російських євреїв, охопив єврейську громадськість різних країн світу. Так, видавець найбільш впливової єврейської газети «Джуишл кроникл», що виходила в Лондоні, писав у вітальній телеграмі члену ІV Державної Думи Росії Н. Фрідману: «Дозвольте мені висловити найщиріші вітання з приводу триумфа права, справедливості і свободи в Росії і звільнення наших братів за походженням від рабства» [11, с. 402]. Природньо, керівництво сіоністської федерації в Англії могло сподіватися на своїх однодумців в Росії в підтримці майбутньої декларації Бальфура.

Проте в єврейському середовищі в Англії були супротивники такого вирішення проблеми єврейського національного осередку. Зокрема, Е. Монтег'ю, єврей, член британського уряду, який не сприймав сіонізм, заявляв, що не існує єврейського народу, а є представники різних народів, які сповідають юдаїзм. Також він застерігав, що після утворення єврейської держави інші країни будуть прагнути позбавитися від своїх єврейських громадян, відправивши їх на історичну батьківщину [20, с. 487].

Різко критикував сіонізм, в якому бачив національну «вузькість», зраду єврейському універсалізму, М. Монтефіоре, прихильник універсального юдаїзму, очищеного від усяких національних і расових елементів. Він вважав, що навіть прадавній Ізраїль не був нацією у звичайному розумінні, а обраним релігійним братством, «царством священиків», яке Бог розсіяв по світу, щоб повідомити всім про істинну віру, тож релігія майбутнього вбере в себе все краще, що є в юдаїзмі, християнстві та інших релігіях [20, с. 427].

Прийняття позитивного рішення з палестинського питання чинив спротив антисіоністськи налаштований єврейський Об'єднаний комітет із закордонних справ, до складу якого входили представники Борд оф деп'ютиз і Англо-єврейської асоціації на чолі з Монтефіоре – двох представницьких органів англійського єврейства, які користувалися значним впливом. У травні 1917 р. керівники цих установ опублікували в газеті «Таймс» лист з нищівним викриттям сіонізму. Цей виступ викликав хвилю протесту в єврейській общині Англії, що означало початок занепаду у ній влади «старої аристократії».

У червні Борд оф деп'ютиз більшістю голосів висловив недовіру Об'єднаному комітету із закордонних справ і після цього намітився шлях до створення просіоністської декларації, проект якої для розгляду британським урядом А. Бальфуром було запропоновано підготувати голові Британської сіоністської федерації Х. Вейцману. Останній сформував комісію для створення цього історичного документу.

Проект майбутньої Декларації Бальфура був запропонований воєнному кабінету у липні 1917 р. Він містив три важливі елементи: поновлення статусу всієї Палестини як національного дому євреїв; необмежене право єврейської імміграції на її територію, забезпечення єврейської внутрішньої автономії [20, с. 492].

Проте Е. Монтег'ю, залишаючись противником просіоністської політики, намагався затягнути прийняття декларації і затримав її затвердження урядом на певний час. До того ж, в останній момент він наполіг на включення в її текст принципового згадування про «права інших общин» [20, с. 492]. Врешті прийняття документа було відкладено до консультацій із президентом США Г. Вільсоном, який не поспішав з остаточною відповіддю. Справа із прийняттям просіоністської декларації затягувалася. Лише після особистого звернення Х. Вейцмана до Ллойд-Джорджа питання було внесене в порядок денний засідання кабінету і на початку жовтня знову стало предметом обговорення. Але у зв'язку з тим, що уряд ще не визначився щодо долі документа, рішення не прийнято. Потрібно було ще одне звернення до американ-

ського президента та вислуховування позицій відомих представників єврейства, сіоністів і антисіоністів. Цього разу Вільсон, очевидно під впливом доказів лідера американських сіоністів Л. Брандайза, схвалив запропоновану декларацію, яка була остаточно затверджена британським урядом 31 жовтня 1917 р. [20, с. 492].

Лист із декларацією про співчутливе ставлення Великобританії до сіоністських прагнень євреїв від імені уряду Бальфур передав лорду Ротшільду. В декларації зазначалося, що «уряд його величності зі схваленням розглядає питання про створення в Палестині національного осередка для єврейського народу і докладе всіх зусиль для досягнення цієї мети»; причому текст ясно дає зрозуміти, що не повинні здійснюватися ніякі дії, які можуть порушити цивільні та релігійні права існуючих неєврейських громад у Палестині або права і політичний статус, якими користуються євреї в будь-якій іншій країні». Бальфур висловив побажання: «якби Ви довели цю декларацію до відома Сіоністської федерації» [20, с. 492].

Декларація Бальфура не була лише проявом гуманності уряду Великобританії допомогти євреям у відновленні їх національного осередку на історичній батьківщині. На думку Ллойда Джорджа, вона стала угодою «... в обмін ... на підтримку євреями усього світу справи союзників». Та й Бальфур, домігшись остаточно затвердження цього документу, підкреслив головним чином його пропагандистське значення.

Серед можливих цілей видання цього історичного документу називалися: а) спонукання американської єврейської громади чинити тиск на уряд США з метою домогтися від нього вступу у війну на боці Антанти; б) сподівання на національні почуття російського єврейства з метою залучення його до справи союзників, зупинення пацифістських настроїв, що загрожували виходу революційної Росії з війни, запобігання поширення у цій країні більшовизму; в) отримання Великобританією повного права на контроль над Палестиною після закінчення війни.

Аналіз тексту Декларації доводить, що в ньому закладені суттєві протиріччя, переслідували цей історичний документ у майбутньому при спробі практичного здійснення. Так, на таємному засіданні британського уряду Бальфур роз'яснював, що термін «національний осередок» не передбачає «негайного створення єврейської держави в Палестині», але означав «британський або інший протекторат над Палестиною», при якому євреї зможуть побудувати шляхом освіти, землеробства та промисловості центр національної культури і національного життя» [20, с. 493]. Водночас він наголошував, що порушення цивільних та релігійних прав «існуючих неєврейських громадян в Палестині» при їх ворожому ставленні до єврейських поселенців, створювало передумови для виникнення кривавих сутичок між ними.

Оприлюднення декларації Бальфура викликало різкий протест арабів і в січні 1918 р. британський уряд, зацікавлений у їх військовій підтримці у війні проти Османської імперії, направив до короля Хиджаза Хусейна професора-арабіста Хогарта. Посланець вручив королю меморандум, в якому йшлося, що держави Антанти вирішили надати арабам можливість «зайняти належне місце в світі» і будуть заохочувати єдність арабів, що в Палестині «ні один народ не буде підвладний іншому». Але так, як там існують місця, священні для трьох релігій і «які представляють інтерес широких мас народу поза Палестини і Аравії», повинен бути встановлений особливий режим управління. Наголошувалося, що британський уряд вирішив не перешкоджати поверненню євреїв в Палестину «у тій мірі, в якій це сумісно з економічною та економічною свободою існуючого населення», і тому рекомендує арабам налагодити співробітництво із сіоністами. Хусейн прийняв до уваги меморандум, але не приховав, що буде домагатися перегляду палестинського питання після закінчення війни [7, с. 896-897].

Після завершення Першої світової війни на Паризькій мирній конференції, яка розпочала роботу на початку 1919 р., Вейцман, як представник сіоністської організації, переконував «зобов'язати майбутнього мандатарія Палестини заохочувати єврейську імміграцію в Палестину і поселення євреїв на землю; організувати раду, яка б представляла євреїв Палестини і всього світу, співробітничати з цією радою у справі розвитку єврейського національного осередку; довірити раді організацію єврейської освіти; надати їй концесію на розвиток природних ресурсів країни; допускати щорічно в Палестину 70-80 тис. іммігрантів, будувати єврейські школи і єврейські установи, й, таким чином, поступово зробити «Палестину єврейською, як США виявляються американськими або Англія – англійською» [7, с. 358].

Сіоністській організації на конференції вдалося домогтися позитивного ставлення представників держав-переможниць і лідерів майбутньої Ліги націй, що сприяло схваленню декларації Бальфура на конференції союзників у Сан-Ремо наприкінці квітня 1920 р. До речі, єврейська і арабська делегації, присутні на її засіданнях, відсвяткували цю подію за спільним столом [20, с. 502].

Мандат на управління Палестиною та створення на її території єврейського національного осередку у відповідності із статтею 22 Ліги націй був виданий нею Великобританії у липні 1922 р. Четверта стаття мандату передбачала визнання Єврейського агентства у якості «громадського органу з метою консультивання, співробітництва з адміністрацією Палестини в економічних, соціальних та інших питаннях, які можуть впливати на створення єврейського національного осередку і служити інтересам єврейського населення Палестини».

Першим Верховним комісаром Великобританії у управлінні Палестиною став Г. Семюел. По прибутті на місце у липні 1920 р. Семюелу довелося зіткнутися з нестачею коштів, необхідних для колонізації цієї території, які передбачалося отримати від багатих євреїв за кордоном. У той же час після прийняття декларації Бальфура імміграція євреїв в Палестину значно збільшила їх чисельність. Так, за період з 1919 по 1921 рр. їх прибуло 18 тис. чол., що ще більше ускладнювало фінансову ситуацію та взаємовідносини з арабським населенням і призвело до посилення арабського націоналізму.

На початку квітня 1920 р. в Єрусалимі спалахнули безчинства, що переросли у погроми, у ході яких було вбито 5 євреїв і 4 арабів, більше 200 чол. з обох сторін отримали поранення [20, с. 499]. У 1921 р. араби використали зіткнення між єврейськими комуністами і сіоністами під час травневої демонстрації в Яффі для своїх виступів і в інших частинах Палестини, результатом стала смерть 14 євреїв і 46 арабів і поранення більше 200 чол. [20, с. 501, 503].

Британському уряду не вдавалося умиротворити арабських націоналістів, які не сприймали позитивно декларацію Бальфура, тому розпочався процес звуження поняття «єврейський національний осередок» в Палестині. Певними кроками у цьому напрямку стали публікації меморандумів («Білі книги»), які обмежували єврейську імміграцію в Палестину. Так, у 1922 р. з'явився меморандум міністра колоній В. Черчілля, у якому підкреслювалося, що «єврейський національний осередок буде не на всій території Палестини», сіоністи нею не управлятимуть, а «лише допомагатимуть мандатній владі, в загальному розвитку країни».

Також зазначалося, що єврейська імміграція повинна продовжуватись, «але з урахуванням економічної ємності країни» [7, с. 936, 937; 20, с. 506]. Якщо сіоністи прийняли цей план і заявили про готовність «проводити свою діяльність, у відповідності з політикою, викладеної у ньому», то лідери арабських націоналістів відкинули меморандум Черчілля. У серпні 1922 р. вони бойкотували видану конституцію Палестини і її положення не були приведені в життя.

Для налагодження нормальних відносин між арабами і євреями була створена узгоджувальна рада, в яку, крім 10 мандатних чиновників, входили представники трьох секторів населення: мусульман, християн (по 3 чол.) і євреїв (4 чол.). Але через два роки мусульманські представники від подальшого співробітництва у цьому органі відмовилися. Євреї теж перестали підтримувати Семюеля як Верховного комісара, коли він погодився на обмеження в'їзду нових іммігрантів. Замість урегулювання протиріччя, вони наростали [20, с. 504].

Отже, оприлюднення декларації Бальфура, що відповідало сіоністській ідеї про єврейський національний осередок в Палестині, було також потрібно Великобританії для використання єврейської спільноти щодо реалізації своїх планів у Першій світовій війні, а після отримання мандату Ліги націй на Палестину для здійснення геополітичних інтересів на Близькому Сході у післявоєнний період.

Практичне здійснення британської адміністрації по управлінню цією територією показало нереальність урегулювання взаємовідносин між арабами і євреями і, врешті, напередодні Другої світової війни привело до відмови від принципів декларації Бальфура та довело неефективність мандату Ліги націй на управління Палестиною.

1. Джасим А. Д. Политика Англии на Ближнем Востоке в годы Первой мировой войны. Автореферат на соискание кандидата исторических наук. МГУ. 1971.
2. Білоус О. В. Депортація єврейського населення на території Російської імперії під час Першої світової війни // УІЖ. 2011. № 2. С. 65 – 79.
3. Будницький О. В. Российские евреи между красными и белыми (1917-1920). М.: РОССПЭН. 2006. 552 с.
4. Гусєв В. Бунд у суспільно-політичному житті України (кінець XIX ст. – 1921 р.). К., 2012.
5. Известия ЦК сионистской организации в России. 1917, 9 апреля. – 1918, 13 января.
6. Дипломатический словарь. Т. 1. М., 1948.
7. Дипломатический словарь. Т. 2. М., 1950.
8. Доценко В. Об'єднатися щоб вижити: єврейський громадський рух в Україні (60-ті роки XIX ст. – 30-ті роки XX ст.): монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. 332 с.
9. Жизнь Вольны. Ежедневная газета. 1914. 22 июля.
10. Значення Організації Об'єднаних Націй у створенні держави Ізраїль. Режим доступу: http://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/irayerrya-sugarkiaschchkl-sb-zherarysh-rashchkm-ts-fkhvsuyerk-eyezavy-kiualoe/
11. История евреев России. М., 2005.
12. Кандель Ф. Очерки времен и событий. Из жизни российских евреев (часть третья: 1882-1920 годы). Иерусалим. 1994.
13. Мировой кризис 1914-1920 годов и судьба восточноевропейского еврейства. М., 2005.
14. Народы и области. Издание Общества Единения Народностей России. Ежемесячный журнал по национальному и областному вопросу. М., 1914. № 3, 4, 5.
15. Объединенные Нации. Годовой отчет Генерального секретаря о работе организации с 1 июля 1947 года по 30 июня 1948 года. Нью-Йорк. 1948.
16. Организация Объединенных Наций. Официальный отчет первой части третьей сессии Генеральной Ассамблеи. Резолюции: 21 сентября – 12 декабря 1948 года. Париж. 1948.
17. Организация Объединенных Наций. Пленарное заседание Генеральной Ассамблеи. Стенографические отчеты. Т. 1. Заседания 80-109. 16 сентября – 13 ноября 1947 года. Нью-Йорк. 1947.
18. Организация Объединенных Наций. Пленарное заседание Генеральной Ассамблеи. Стенографические отчеты. Т. II. Заседания 110-128, 14 ноября – 29 ноября 1947 г. Нью-Йорк. 1947.
19. ООН и международные проблемы. М., 1965.
20. Джонсон П. Історія євреїв. К., 2000.
21. Раздел Азиатской части Турции по секретным документам бывшего министерства иностранных дел. М., 1924. Док. L XX IV, с. III, с. IV; «Сборник секретных документов бывшего министерства иностранных дел». № 2.
22. Кальян С. Єврейська спільнота у політичному процесі на теренах підросійської України (середина XIX – початок XX ст.). Полтава. 2009.
23. Тарасенко В. В останні хвилини перед голосуванням. Біля витоків створення Держави Ізраїль // Політика і час. 1997. № 1.
24. Українська дипломатична енциклопедія. У 5-ти томах. Т. IV. Харків, 2013.

References

1. *Dzhasim A. D.* Politika Anglii na Blizhnem Vostoke v gody Pervoy mirovoy voyny. Avtoreferat na soiskanie kandidata istoricheskikh nauk. MGU. 1971.
2. *Bilous O. V.* Deportatsiia yevreiskoho naseleunia na terytorii Rosiiskoi imperii pid chas Pershoi svitovoi viiny // UIZh. 2011. № 2. S. 65 – 79.
3. *Budnitskiy O. V.* Rossiyskie evrei mezhdru krasnymi i belymi (1917-1920). M., ROSSPEN. 2006. 552 s.
4. *Husiev V.* Bund u suspilno-politichnomu zhytti Ukrainy (kinets XIX st. – 1921 r.). K., 2012.
5. Izvestiya TsK sionistskoy organizatsii v Rossii. 1917, 9 aprelya. – 1918, 13 yanvarya.
6. Diplomatichekii slovar. T. 1. M., 1948.
7. Diplomatichekii slovar. T. 2. M., 1950.
8. *Dotsenko V.* Obiednatysia shchob vyzhyty: yevreyskiy hromadskiy rukh v Ukraini (60-ti roky XIX st. – 30-ti roky XX st.): monohrafiia. Vinnytsia: TOV «Nilan LTD», 2014. 332 s.
9. Zhizn Volyni. Ezhednevnaia gazeta. 1914. 22 iyulia.
10. Znachennia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii u stvorenni derzhavy Izrail. Rezhym dostupu: http://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/irayerrya-sugarkiaschhkl-sb-zherarysh-rashchkm-ts-fkhvsuyerk-eyeuzavy-kiualoe/
11. Istoriya evreev Rossii. M., 2005.
12. *Kandel F.* Ocherki vremen i sobytii. Iz zhyzni rossiyskikh evreev (chast tretia: 1882-1920 gody). Ierusalim. 1994.
13. Mirovoy krizis 1914-1920 godov i sudba vostochnoevropetskogo evreystva. M., 2005.
14. Narody i oblasti. Izdanie Obshchestva Edineniia Narodnostey Rossii. Ezhemesyachnyu zhurnal po natsionalnomu i oblastnomu voprosu. M., 1914. № 3, 4, 5.
15. Obiedinennye Natsii. Godovoy otchet Generalnogo sekretarya o rabote organizatsii s 1 iyulia 1947 goda po 30 iyunia 1948 goda. N'iu-York. 1948.
16. Organizatsiia Oiedinennykh Natsiy. Ofitsialnyu otchet pervoy chasti tretey sessii Generalnoy Assamblei. Rezolyutsii: 21 sentyabria – 12 dekabria 1948 goda. Parizh. 1948.
17. Organizatsiia Oiedinennykh Natsiy. Plenarnoe zasedanie Generalnoy Assamblei. Stenograficheskie otchety. T. I. Zasedaniia 80-109. 16 sentyabria – 13 noyabria 1947 goda. N'iu-York. 1947.
18. Organizatsiia Oiedinennykh Natsiy. Plenarnoe zasedanie Generalnoy Assamblei. Stenograficheskie otchety. T. II. Zasedaniia 110-128, 14 noyabria – 29 noyabria 1947 g. N'iu-York. 1947.
19. OON i mezhdunarodnye problemy. M., 1965.
20. *Dzhonson P.* Istoriia evreiv. K., 2000.
21. Razdel Aziatskoy chasti Turtsii po sekretnym dokumentam byvshego ministerstva inostrannykh del. M., 1924. Dok. L XX IV, c. III, c. IV; «Sbornik sekretnykh dokumentov byvshego ministerstva inostrannykh del». № 2.
22. *Kalian S.* Evreiska spilnota u politichnomu protsesi na terenakh pidrosiiskoi Ukrainy (seredyna XIX – pochatok XX st.). Poltava. 2009.
23. *Tarasenko V.* V ostanni khvylyny pered holosuvanniam. Bilia vitokiv stvorennia Derzhavy Izrail // Polityka i chas. 1997. № 1.
24. Ukrainska dyplomatychna entsiklopediia. U 5-ty tomakh. T. IV. Kharkiv, 2013.

Гусєв В. І.***Политические предпосылки создания еврейского национального очага в Палестине.***

Исследуется деятельность сионистских организаций и их лидеров относительно создания еврейского национального очага в условиях Первой мировой войны. Значительное внимание уделяется нарастанию антисемитских настроений в России и их долгосрочным последствиям. Ретроспективно рассмотрена позиция британского правительства относительно принятия декларации Бальфура и выполнение Великобританией мандата Лиги наций на Палестину.

Ключевые слова: еврейский национальный очаг, Палестина, Всемирная сионистская организация, чартер, Уганда, мандат, Лига наций, «Белые книги».

Gusev V. I.***Political preconditions for the creation of a Jewish national core in Palestine.***

The article says about approval by the British Government of the Balfour Declaration regarding creation of Jewish National Home in Palestine, implementation by the United Kingdom of the mandate of the League of Nations for Palestine. Resolutions of the second and third sessions of the UN General Assembly numbers 181 and 194 and also the proclamation of the State of Israel are underlined in the article.

Keywords: Jewish National Home, Palestine, World Zionist Organization, charter, Uganda, mandate, the League of Nations, "White papers".